

Grobni spomeniki v Šmartnem pri Litiji.

Spisal Konrad Črnologar.

V krstni kapeli dekanijske cerkve v Šmartnem pri Litiji so vzdani štirje jako zanimivi nagrobni kamni iz 16. stoletja. Po skrbi g. dekana Ivana Lavrenčiča so jih prenesli semkaj iz stare župne cerkve, katero so l. 1899. podrli, da so na njenem mestu postavili sedanjo veličastno hišo božjo. Ti spomeniki niso le radi tega znameniti, ker so stari nagrobni spomeniki na Kranjskem že jako redki, ampak tudi radi skulptur in osob, katerim so postavljeni. Važni so za zgodovino domače umetnosti, pa tudi za lokalno zgodovino.

Krstna kapela se nahaja v pritličju južnega zvonika. Vhod vanjo je izpod pevskega kora. V sredi kapele je krstni kamen, v treh stenah so pa vzdani oni spomeniki v primerni visokosti, da se vse podrobnosti vidijo, a vendar jih ni lahko zastaviti, kakor so zastavljeni bili s klopni v stari cerkvi. Dasi ima kapela samo dve mali okni, so vendar dovolj razsvetljeni.

Spomeniki so velike, štirivoglate plošče. Okoli je za dlan širok rob z grobnimi napisi, v sredi pa je štirivoglato vglobljeno polje s podobo v reliefu. Na treh kamnih je v približno $\frac{2}{3}$ velikosti podoba rajnega, na jednom pa podoba Matere božje z Jezusom v naročju. Gledé izdeljave niso vsi spomeniki jednake vrednosti. Na dveh je podoba v ravnem, na jednom pa skoro v polreliefu. Napisi so nemški v lapidarnih črkah; nekatere črke so nenavadne.

Nasproti vhoda v baptisterij sta spomenika Erazma Wagensberga, ki je umrl 16. marca 1522 (na levi), in Krištofa Bruckherschmida (na desni), ki je umrl l. 1537. V steni na desno je spomenik šmartinskega vikarja Jurija Smuka, ki je umrl l. 1533., in zadaj poleg vhoda je spomenik Erazma Lichtenberga, ki je umrl 3. marca l. 1566.

Spomeniki so mi že znani od l. 1879. Ogledal in deloma opisal sem jih že l. 1889, ko sem staro cerkev preiskaval, a

takrat sta bila dva izmed njih za klopmi in je bila videti le njih gornja polovica, zato mi ni bilo možno prepisati niti napisov.

I. Najstarejši spomenik je Wagensbergov; 173 *cm* je visok in 81 *cm* širok. V polju je zgoraj v polukrogu zelo naturalistično vejevje, ki spominja še na gotiko. V sredi polja je mlad vitez v popolnem oklopu (Panzer), na glavi ima baret, v desnici zastavo (Lehensfahne), levico pa drži ob križatem meču. Pred nogami mu stoji ščit s tremi srpi, iz česar se sklepa, da je grb Wagensbergov. Sicer pa manjka to ime v napisu, ker je plošča ondi odbita. Wagensbergi so imeli srpe v grbu.

Napis ob robu slove: ¹⁾

† HIE LEIT · BEGRABEN || DER · EDEL · VND VEST ERASM ·
(odbito; stati je pa moralo: »von wagensberg« ali »wagensberger.«) || DER · GESTORBEN · || IST · IM M CCCCC · X · X · II ·
DES · 16 · MERZ ·

Pokojni je moral biti iz bližnjega, po Valvazorju znanega gradu Bogenšperka (Wagensberg). V gradu na dvorišču je še vzdian grb rodbine Wagensbergov; v grbu so trije srpi. Valvazor ima njih grb v IX. knjigi na str. 105. narisani, a ondi je na drugem mestu še orel; tega so menda dobili Wagensbergi v grb, ko so postali grofi.

II. Drugi spomenik po starosti je spomenik šmartinskega vikarja Smuka. Visok je 169 *cm*, širok 74 *cm*. V polju je podoba Matere bcžje z Jezuščkom v naročju, kateremu Marija nekaj podaja, jabolko ali grozd.²⁾

Mati božja meži. Delo je slabejše, kot na drugih spomenikih. Morebiti je delano po kaki stari (čudežni) podobi.

¹⁾ Vsi napisi se prično zgoraj na levi od gledalca, bero se dalje na desno okoli plošče. Znamenje || znači, kje se napis ulomi.

²⁾ Zdaj je na tem mestu podoba poškodovana, a na glavnem sklepniku starega prezbiterja je bila ista podoba, tam pa drži otrok jabolko in ona mu daje grozd.

Napis se glasi:

**HIE · LEIT · BEGRABEN || HER · IORG · SMVCK · VICARI · BEI ·
DISEM · GOCZ (manjka, ker je odbito »havs«) || E DEM || GOT ·
GENEDIG · SEI · ANNO M CCCCC · XXXIII.**

Morebiti je Smuk tudi cerkev zidal, ker je bila v glavnem sklepniku stare cerkve enaka podoba, v drugem pa podoba sv. Martina.⁵⁾

III. Nagrobna plošča Krištofa Bruckherschmida je 165 *cm* visoka in 73 *cm* široka. V polju leži speč (mrtev) človek z glavo na blazini, na glavi ima baret, oblečen je v nekak plašč brez rokavov, roki ima sklenjeni kakor bi ležal na »parah«. Na nogah ima grb s srcem.

Napis: (kladvi kot znak rudokopov) **GRVES (g) OT · DAS
EDEL || (zopet oni znak) PERKWERCH ·/. HIE LEIT BEGRABEN ·
MEISTER || CRISTOF · BRVKHER || SCHMID · DEM · GOT ·
GENEDIG · SEY · I · 5 · 3 · 7.** (Bog blagoslovi plemenito rudokopstvo! Tu leži pokopan mojster Krištof Brukerschmid, komur bodi Bog milostljiv. 1537.)

Da je bil ta Krištof z rudarstvom v zvezi, znači oni izrek in pa rudarska znaka. Najbrže je bil lastnik rudnika in je topil rudo. Da se tu misli na domači rudnik (v hribu Sitarjevec) med Litijo in Šmartnim, ni dvomiti. To bi bil dokaz, da je bil tu rudnik že pred 1537. letom. Svinčeno rudo so kopali še v začetku pret. (19.) stoletja, potem so opustili in okolo l. 1880. so zopet pričeli z delom in sezidali moderne naprave v Litiji, v katerih še topé, a rude ne kopljejo več tu.

IV. Največji je Lichtenbergov spomenik, pa tudi najlepši in najskrbneje izdelan. Visok je 205 *cm*, širok 93 *cm*. Med napisnim robom in dnom je poševna z meandri okrašena ploskev, čez katero sega podoba deloma do dna. Osoba je v popolnem oklopu, vse je delano skoro gotovo po originalnem orožju in oklepih. Bradat mož, skoro naravne velikosti, je ves

⁵⁾ Vsi plastično okrašeni sklepniki starega svetišča so porabljeni v novi cerkvi.

oblečen v železne oklepe, na glavi ima čelado (šlem), okrašeno z nojevim perjem, v levici drži zastavo z grbom Lichtenbergov, v desnici kladvo (menda bojno kladvo = Schlachthammer ali bojno sekiro), ob boku mu visi na levi velikanski meč, na desni bodalo (na nožnici je še zapisano »TOLIH«), okolu leve noge se mu vije kača (menda znak one iz raja, vsled katere je smrt prišla med ljudi). Vse je jako natančno izklesano. Poleg leve noge je štirivoglata ploskev z napisom iz sv. pisma, (po čemur sodim, da je bil pokojnik morda protestant). Spodaj sta še dva para grbov. Nad vsakim je kakor odprta knjiga (ali pergamen) z imeni. Prvi grb od leve na desno od gledalca ima jednoglavega kronanega orla in nadpis: »vater | sigmvnd | liechte | nberger«, drugi na ščitu moško bradato glavo in nadpis: »mveter vrs | vla lichte | nbergerin | geborne von | pvrkhal.« (To sta njegov oče in mati.) Tretji grb kakor prvi z nadpisom: »svn | erasm | von | liechten | berg;« četrti ima v grbu dva krivca (ali srpa) z nadpisom: »havsfrav ma | gdalena von liechtenberg | geborne von | dietrichstein.« (Njegov sin in tega žena.) Na štirivoglati plošči sta napisana dva svetopisemska izreka iz evangelija sv. Janeza, in sicer iz 3. in 11. poglavja, ki se ozirata na vstajenje; ob robu spomenika pa je napis: **HIE LIGT BEGRABEN DER EDEL VND ERNVEST HER ERASMVS VON LICHTENBERG ZV RADLSTAIN DER GESTORBEN IST DEN III. TAG M^oNATS MARTII IM M · D · LXVI · IAR DESSEN SEEL DER ALMECHTIG GOT GENEDG VND BARMHERZIG SEIN WOLLE.**

Napis na oni tabli pa je ta: »iohannes am III. capitl | also hat gott die | welt geliebt, das er | seinen eingebornen | son gab auff das al | le die an in glavben | nicht verloren wer | den sonder das ewige | leben | haben«. (Po Wolfovem sv. pismu str. 278: 16. vrsta: »Zakaj Bog je svet tako ljubil, da je dal svojiga edinorojeniga Sinu, de, kdor koli vanj veruje, se ne pogubi, temuč ima večno življenje.«)

»iohanis am · XI · capitl · | ich bin die aufferst- | ehung vnd das leben | wer an mich glav- | bet, der wird leben | ober gleich stvrbe | vnd wer da lebt. vnd | glaubt an mich, der wirdt

nimmer mehr | sterben.« (XI. vers 25 in 26: »Jest sim vstajenje in življenje; kdor v me veruje, bo živel, akoravno umerje. In kdor koli živi in v me veruje, ne bo umerl vekomaj.«)

Protestanti so radi rabili te verze na svojih grobnih spomenikih.

Grad Lichtenberg je stal severno pod Wagensbergom ter je bil že za Valvazorja razvalina, ki je narisana v Valv. XI. knj. str. 338. Po Valvazorju je bila rodbina Lichtenbergov že 300 let poprej na Kranjskem. Leta 1393. sta bila Bertold in Griffio L. posestnika v tem gradu. Okolo 180 let pred Valv. je dobil grad Baltazar Wagensberg po ženitvi z Veroniko Lichtenberško. Njun sin je bil Erazem Wagenz Wagensberga. 50 let pred Valv. je kupil graščino Jurij Kaysel, posestnik Wagensberga, kateri je dal grad Lichtenberg deloma podreti. 1672 ga je kupil naš kronist Valvazor, ki ga je pa tudi podiral ter kamenje porabljal pri zidanju na Wagensbergu.

Grb baronov Lichtenbergov v Valv. v IX. knj. str. 108 ima v 2. in 3. polju ravno takega orla, kakor je na tem spomeniku, v 1. in 4. pa leva, kakor ga ima sedaj še živeča grofovsko rodbina Lichtenbergov. Tega leva so menda dobili Lichtenbergi, ko so postali baroni.

Želeti je, da bi se tudi drugje jednaki spomeniki primerno shranili, osobito ako leže na tleh, da bi jih dvignili in na primernem kraju vzdali.⁴⁾

⁴⁾ Podpisani prosi p. n. gospode duhovnike in druge ljubitelje domače zgodovine, naj mu naznanijo, kje se še nahajajo podobni spomeniki. V Stičini so n. pr. razun dveh vsi zginili. Nekaj spomenikov je že znanih, n. primer v Ljubljani, v Boštanju ob Savi, v Novem Mestu, Kočevju itd.

Konrad Črnologar.